

Török Gábor

Devizaalapú kölcsönszerződések a Kúria jogegységi határozata tükrében

FX Loans in View of the Supreme Court's Decision

Összefoglalás

A tanulmány a Magyarországon komoly, gazdasági nehézségeket és társadalmi feszültségeket okozó devizaalapú kölcsönszerződéseket vizsgálja. Elemzi a Kúria e tárgykörében hozott jogegységi határozatát, és arra a kérdésre keresi a választ, hogy vajon volt-e lehetősége a Kúriának érdemben eltérő döntést hoznia. A tanulmány végén arra a megállapításra jut, hogy a Kúria más döntést is hozhatott volna, ugyanakkor a szerző sürgeti a hitelszerződések dogmatikai rendszerének átfogó vizsgálatát.

Summary

This study examines the FX loan contracts that have caused serious economic difficulties and social tensions in Hungary. It dissects the

PROF. DR. TÖRÖK GÁBOR DSC, egyetemi tanár, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Civilisztika és Nemzetgazdasági Intézetének vezetője (torok.gabor@uni-nke.hu).

concerning decision by the Curia and attempts to answer the question whether the Curia had the opportunity to take a substantially different decision. The author concludes at the end of the study that the Curia might have taken a different decision and urges the comprehensive examination of the dogmatic system of loan contracts.

Érzékeny és már eddig is nagy port felvert ügycsoportban kellett a Kúriának jogegységi határozatot hoznia. Közismert a devizaalapú kölcsönszerződések kapcsán eladósodottak nagy száma, az érintett réteg (természetesen azok, akik nem képesek törlesztőrészletüket fizetni) felháborodása szinte nem ismer határt, és ennek kapcsán különböző – akár már a köznyugalmat is megzavaró – eseményekre is sor került. De a törlesztőrészletüket eddig fizetni tudók igazságérzetét is erősen borzolja, hogy akár többévi fizetés után tartozásuk összege nemhogy csökkent volna, hanem jelentősen nőtt. Az eddig meghozott intézkedések (végtörlesztés, árfolyamgát) bár kétségkívül jelentősen mérsékeltek az adósok terheit, de a probléma végleges megoldását – persze a végtörlesztés kivételével – nem jelenti.

Sajnos a Kúria jogegységi határozata nem alkalmas az indulatok lecsillapítására, annak minősítését az egyes személyek – szerződésben elfoglalt pozíciójukból adódóan – egymásnak homlokegyenest ellenkező módon értékelik.

Jelen tanulmány arra az egyetlenegy kérdésre keresi a választ, hogy hozhatott volna-e a Kúria más döntést a hatályos magyar jog alapján, avagy sem. (Természetesen, a más döntés alatt itt nem az egyes részletkérdésekben való álláspont finomítását értem, hanem tartalmilag, ténylegesen mást.)

Megítélésem szerint azonban az érdemi válasz előtt az alapvető közgazdasági álláspontokat, valamint bizonyos, akár elméletinek is nevezhető kiindulópontokat tisztázni kell, mivel meggyőződésem, hogy megfelelő elvi alap nélkül a későbbi megállapítások sem állnak meg a helyüket.

KÖZGAZDASÁGI MEGKÖZELÍTÉS

A közgazdasági és pénzügyi szakirodalom a válság előtt nem szentelt különösebben nagy figyelmet jelen problematikának, hanem lénye-

gében azt speciális banki terméként fogta fel, amely felvétele esetén a lényegesen alacsonyabb kamatlábak miatt a hitelfelvevő előnyt élvezett a forintban eladósodott társaival szemben. A devizaárfolyamok – különösen a svájci frank árfolyamának – drasztikus megváltozása azonban minőségileg új helyzetet teremtett, amikor is egyszerre nagy tömegű hitelfelvevő került szinte máról holnapra adósságcsapdába.

**...egyszerre nagy tömegű
hitelfelvevő került
szinte máról holnapra
adósságcsapdába.**

A helyzetre természetesen a közgazdaság-tudomány is reagált. Róna Péter szerint – aki külföldön nagyon komoly szakmai karriert futott be – például a devizatermék egyszerűen hibás termék, és mint ilyen érvénytelen,¹

Varga István pedig következetesen képviseli azt az álláspontot, hogy a kölcsönösszeg konkrét meghatározása hiányában e szerződések lényegében semmisek.²

Tavaly októberben jelent meg Pitz Mónika és Schepp Zoltán tollából átfogó és értékelő írás e témában.³ A tanulmányban a szerzők részletesen elemzik a devizaadósság problémájának kialakulását, szólnak az eladósodáshoz vezető útról, majd több pontban foglalkoznak az egyes szereplők magatartásával és ezek következményeivel. Néhány megállapításuk:

Lakossági oldalról

– a lakosság pénzügyi kultúrájának nem megfelelő szintje, amelyből következik, hogy a hitelfelvevők nem voltak képesek a célok és realitások tényleges felmérésére;

– a középtávú előrelátás hiánya;

– saját anyagi erő túlbecsülése.

A bankszektor oldaláról

– piacszerzési célok miatt egyre kockázatosabb ügyfeleknek történt hitelnyújtás;

– nem törekedtek az információs aszimmetriák csökkentésére;

– „A hitelkamatok változtatásában élvezett szabadságot a bankok az eredményük növelésére használták fel, amely addicionális kockázatok vállalását is jelentette (lejárati mismatch, szintetikus úton előállított devizaforrások).”⁴

Kormányok, illetve a független intézmények oldaláról

A szerzők egyebek között az alábbiaknak tudják be e felelősség beálltát:

– 2002 és 2008 között a politikai vezetés egyáltalán nem foglalkozott a lakosság devizaadósságának rendszerkockázatával;

– a lakástámogatási rendszer megváltozása, valamint 2006-ig a politikai kommunikáció homlokterében a gazdasági növekedés stabil alapjainak hangsúlyozása és az euró belátható időn belüli bevezetése állt – mindkettő ösztönözte a devizahitel-felvételt;

– a Magyar Nemzeti Bank ugyan reagált a jelenségre több megnyilatkozásában is, de nem tett elég erőteljes lépéseket a folyamat megállítására;

– a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete törvényi felhatalmazás hiányában nem tudta elég hatékonyan ellátni e tekintetben az ügyfelek védelmét.

Végezetül az alábbi konklúzióra jutnak:

„A felelősségi kérdéskör röviden három fő pontba sűrítethető:

1. Tisztességes szerződéseket kell kötni, és az alapvető szakmai szabályokat be kell tartani (bankrendszer).

2. A megkötött szerződéseket be kell tartani, és felelősséget kell vállalni a tévesnek bizonyult döntésekért (adósok).

3. Gondoskodni kell a jogszabályok betartásáról, illetve szükség esetén fejleszteni kell azokat (a magyar kormány és a független szervezetek).”⁵

E közgazdasági fejtegetésből okszerűen következik, hogy egy olyan összetett problémával állunk szemben, amelyre nem lehet egyszerűen a „kinek van igaza, kinek nem” fogalompárral válaszolni, hiszen mindhárom nagy szereplői kör magatartásában az előbb idézettek szerint komoly hiányosságok fedezhetőek fel.

A terep tehát, ahol a jogásznak le kell vonnia a megfelelő következtetéseket, és döntenie kell, mindhárom oldalról aláaknázott, jó és igaz döntés absztrakt módon nem hozható, és így a Kúriának alapvetően vizsgálnia kellett azokat a társadalmi-gazdasági és pénzügyi-politikai szempontokat is, amelyek egyrészt a jelen helyzetet előidézték, másrészt meg kellett volna találnia azt a megnyugtató kivezető utat, amely a szereplőknek a lehető legkisebb érdeksérelmet okozza.

A Kúria egyáltalán nem volt könnyű helyzetben, hiszen kötve van a

jogszabályokhoz (pozitív jog), és első megközelítésben csak és kizárólag e rendelkezések összevetéséből vonhat le következtetéseket. S itt merül fel az a kérdés, hogy vajon a jog az csak a pozitív jog-e, avagy még valami más is hozzátartozik.

VAJON CSAK A TÉTELES JOG ALAPJÁN DÖNTHET-E A KÚRIA?

Ismeretes, hogy hazánkban először 1959-ben került elfogadásra olyan polgári törvénykönyv, amely hatályba is lépett. Persze ez nem azt jelentette, hogy az azt megelőző évszázadokban ne létezett volna polgári jog Magyarországon, természetesen volt, csak az egyes jogforrások közötti hézagokat, illetve a magánjogi törvénykönyv hiányát a szokásjog töltötte ki.⁶

A Ptk. hatálybalépésével – összhangban a szocialista államfelfogással – szigorúan szétválasztásra került, legalábbis elvi szinten, a jogalkotói és a jogalkalmazási funkció, és a bíróságok pusztán csak a tételes, írott jogszabályok keretei között hozhatták meg döntéseiket. Persze nem lehet mindent előre jogszabályban rögzíteni.⁷ Ezért szükségképpen az akkori Legfelsőbb Bíróságra is hárult bizonyos jogértelmezési, joghézagkitöltő szerep. A merev szétválasztást elvi szinten úgy oldották meg, hogy a Legfelsőbb Bíróság korabeli teljes ülési határozatai az állampolgárokat nem, csupán az alsóbb fokú bíróságokat kötelezték. Nyilvánvaló volt, hogy mivel az alsóbb fokú bíróságok kötve voltak a Legfelsőbb Bíróság iránymutatásához, ezért e fórum döntései konkrétan az állampolgárokra is kihatnak, ezt azonban nem volt ildomos nagyon hangsúlyozni. Bár a tételes jogi helyzet mára sem változott, a Kúria jogegységi döntései szintén csak az eljáró bíróságokat kötik, de ma már a Kúria bevallottan is rendelkezik jogfejlesztő és joghézagkitöltő hatáskörrel. Ezzel kapcsolatban Prugberger Tamás rámutat arra, hogy: „A Kúriának az elvi határozatai ezért az eseti aktus, ítélet és a minden jogalany részére közvetlen jogforrásként funkcionáló jogszabály között álló olyan jogforrás, amely az alsóbíróságok számára közvetlen, míg a jogkereső közönség számára az ítéletet meghozó bíróságon keresztül közvetett jogforrás. Ez a kifejezetten szakmai értékelés a jogi értékelésnek egy olyan magasabb szintjét képviseli, amelynél a többnyire erkölcsi és alapvető jogi belső norma-rendszeren túlmutató társadalompolitikai, gazdasági és a társadalom szempontjából lényeges egyéb szakmai kritériumokat is figyelembe kell venni.”⁸

Szerencsére már a Ptk. megalkotói is pontosan tudták, hogy lehetetlen célkitűzés a pozitív jogi teljességre törekvés, ezért – bár a magyar Ptk. a némettel ellentétben nem tartalmaz általános részt – olyan elveket fogalmaztak meg, amelyek vagy az egész polgári törvénykönyvre, vagy annak egy részére (pl. kötelmi jog) alapvetően vonatkoznak. Ezen alapelvek figyelembevételével tudják a bíróságok a konkrét ügyek esetleges megítélési hézagait kitölteni, illetve tudja a Kúria, mint legfőbb bírói fórum, az általános iránymutatást megadni.

Polgári jogunk egyik legjelentősebb alapelve szerint „a polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni”.⁹

A kötelmi jog szerződéses részére vonatkozó ugyancsak fontos alapelve a Ptk. 201. § (1) bekezdése fogalmazza meg, amely szerint a szerződéssel kikötött szolgáltatásért – ha a szerződésből vagy a körülményekből kifejezetten más nem következik – ellenszolgáltatás jár.¹⁰

A KÚRIA 6/2013. SZÁMÚ PJE-HATÁROZATÁNAK¹¹ ELEMZÉSE

Tartalmaz-e a határozat belső ellentmondást?

a) Minden elméleti szempontból történő vizsgálódásnak – a szakma írott, íratlan szabályai szerint – először azt kell megállapítania, hogy a vizsgált határozat szövege önmagában koherens-e, avagy tartalmaz-e belső ellentmondásokat.

A jogegységi határozat 1. pontja rögzíti:

„A devizaalapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések (a továbbiakban devizaalapú kölcsönszerződések) devizaszerződések. A felek a hitelezőnek és az adósnak a kölcsönszerződésből fakadó pénztartozását egyaránt devizában határozták meg (kirovó pénznem), és azt mindkét fél forintban volt köteles teljesíteni (lerovó pénznem). E szerződéstípusnál az adós az adott időszakban irányadó forintkölcsönnél kedvezőbb kamatérték mellett devizában adósodott el, amiből következően ő viseli az árfolyamváltozás hatásait: a forint gyengülése az adós fizetési terhének növekedését, erősödése pedig a csökkenését eredményezi.”

A részletes indoklás 4. oldalán a következők olvashatók:

„Akár hitelszerződésnek, akár kölcsönszerződésnek nevezték a jog-

szabályok vagy a felek a jogviszonyukat, az adós olyan konstrukcióban szerezte meg idegen pénz időleges használatának a jogát, amelyben a kirovó és a lerovó pénznem eltér. Ez azt jelenti, hogy a felek a pénztartozást úgy határozzák meg, hogy az adós az esedékességkor annyit fog forintban fizetni (leróni), amennyi megegyezik a szerződésben tipikusan svájci frankban, euróban, jenben kirótt pénztartozással.”

„A Ptk. 231. § (2) bekezdése szerint a más pénznemben meghatározott tartozást a fizetés helyén és idején érvényben lévő árfolyam alapulvételével kell átszámítani. Ez az átszámítás nem jelent pénzváltást, csupán a folyósított összegnek, illetve a törlesztett összegnek a teljesítéskori árfolyam alapján történő kiszámítását.

A devizaalapú kölcsön mögött – figyelemmel a pénzügyi intézményekre vonatkozó közjogi jellegű szabályokra – devizaforrás áll. Annak vizsgálata, hogy egy konkrét szerződés mögött van-e devizaforrás, lehetetlen és egyben szükségtelen is a perekben... A hitelező helyzetére ugyanakkor az árfolyam változása nem hat ki, hiszen az adós általi visszafizetéskor forintban ugyanolyan értékű devizához jut, mint amennyit folyósított.”¹²

„A kirovó és a lerovó pénznem eltéréséből szükségszerűen fakad, hogy a szerződéskötés időpontjában nem lehet megmondani, hogy a lerovás (szerződéskötéskor nem is szükségszerűen ismert) pénzneméből mennyit kell adni ahhoz, hogy az adós teljesítsen. Ez azonban a kirótt tartozás egyértelmű meghatározottságát nem érinti.”¹³

„Másképpen a pénzügyi intézmény az adós devizában történt eladósodása folytán nem jut öt meg nem illető előnyhöz, hiszen a törlesztéskor csak a kölcsönadott devizaösszegnek megfelelő forintösszeghez jut hozzá.”¹⁴

Amint láttuk, a határozat 1. pontja ugyan rögzíti az ügylet devizaszerződési minősítését, de azt is kimondja, hogy csupán a pénztartozás összege került devizában meghatározásra, viszont mindkét fél forintban kell, hogy teljesítsen. Ezzel szemben az 5. oldalon tényként kerül állításra, hogy a bank oldaláról devizaforrás áll, viszont utána azonnal kétségessé teszi saját állítását, amikor kifejti, hogy szükségtelen annak vizsgálata, hogy a konkrét szerződés mögött volt-e egyáltalán devizaforrás. Pár sorral később ugyancsak visszatér a devizaforrás tényként való kezelésére, amikor szerinte a hitelintézet ugyanolyan értékű devizához jut, mint amennyit folyósított. Alább pedig azt olvashatjuk, hogy az adós devizában adósodott el, ami ellentmond saját meghatározásának. Arról nem

is beszélve, hogy ha igaz lenne az adós devizában történt eladósodása, akkor miért ne törleszthetne devizában? Az pedig végképp érthetetlen, hogy a 6. oldalról származó idézetbe miért került bele a szerződéskötés-kor nem is szükségszerűen ismert pénznem fogalma, mikor a jogegységi határozat 1. pontja kifejezetten rögzíti azt az elvet, hogy mindkét fél forintban köteles teljesíteni.

Nem tartozik szorosan a témához, de azért mindenképpen meg kell jegyezni, hogy kölcsönszerződésnél „nem idegen pénz időleges használatának jogáról van szó”, hiszen kölcsön esetében az adós tulajdonosává válik a megkapott pénzösszegnek. Ezt a Ptk. 119. §-a kifejezetten rögzíti is, amikor leszögezi, hogy akire pénzt vagy bemutatóról szóló értékpapírt ruháznak át, tulajdonossá lesz akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos. Az 523. §-hoz fűzött kommentár pedig leszögezi, hogy „a hitelező akkor, amikor a kölcsönösszeget az adós rendelkezésére bocsátja, azt egyben az adós tulajdonába is adja (119. §), ez teszi lehetővé, hogy az adós a megkapott pénzt (vagy más helyettesíthető dolgot) a saját céljaira felhasználja”.¹⁵

Összességében megállapítható tehát, hogy az alapkérdésben a jogegységi határozat ugyan a rendelkező részben egyértelműen állást foglal, később azonban ezt az indokolás különböző részein saját maga bizonytalanítja el. Ez egy alsóbb fokú bírósági ítélet esetében sem helyénvaló, egy jogegységi határozatnál viszont megengedhetetlen.

b) Különösen politikai oldalról komoly értetlenség fogadta, hogy a Kúria döntését felfüggesztette az Európai Unió bírósági ítéletének meghozataláig.

A határozat 6. pontja szerint:

„Azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő szerződési feltétel mikor felel meg az átláthatóság követelményének, a Jogegységi Tanács a döntését, az Európai Unió Bírósága előtt, C-26/13. szám alatt folyó előzetes döntéshozatali eljárásban történő határozathozatalt követően fogja meghozni.”

Az Európai Bírósághoz való fordulást, okát és indokait ugyancsak tartalmazza a jogegységi határozat indokolása:

„Speciális esetet képez, ha a szerződés tisztességtelennek bizonyult kikötése az egész szerződés érvénytelenségét eredményezi. Ez a kérdés merült fel a Kúria előtt folyamatban levő Pfv. VII.21.247/2012. számú ügyben, a kétnemű árfolyam alkalmazása (a folyósításkor deviza vételi, a törlesztésekkor deviza eladási árfolyam kikötése) kapcsán. E kér-

déskör tekintetében a jogegységi tanács nem tud iránymutatást adni, ugyanis a 13/93/EGK-irányelv értelmezésére kétely esetén az Európai Unió működéséről szóló szerződés 267. cikk (3) bekezdése értelmében az Európai Unió Bírósága jogosult. Ezért az említett számú ügyben előterjesztett előzetes döntéshozatali eljárás lefolytatása iránti kérelmében a Kúria ítélező tanácsa arra kért választ, hogy a kétnemű árfolyam használatának tisztességtelensége a bíróság által vizsgálható-e. Ha vizsgálható, elégséges-e, ha egy szerződéses rendelkezés nyelvtanilag egyértelmű, avagy annak érthetősége tágabb összefüggésben vizsgálandó. Végül, ha a tisztességtelennek bizonyult feltétel elhagyása esetén a szerződés nem teljesíthető, mi módon van a bíróságnak lehetősége az érvénytelenség kiküszöbölésére. Nyilvánvaló, hogy a harmadik kérdésre adandó iránymutatás minden olyan egyéb – eddig még nem ismert – esetben is irányadó lesz, amikor a tisztességtelen szerződési feltétel elhagyásával a szerződés nem teljesíthető. Az eljárás az Európai Unió Bírósága előtt C-26/13. szám alatt folyamatban van. Azokban a peres eljárásokban, amelyekben az érvénytelenség talált szerződéses rendelkezés nélkül a szerződés nem teljesíthető, indokolt lehet, hogy a bíróság az előtte lévő per tárgyalását felfüggeszse. Ennek lehetőségét a tárgyalás felfüggesztésének egyes kérdéseiről szóló 3/2005. (II. 14.) PK-KK vélemény egyértelműen rögzíti.”

Formai szempontból nem lehet kifogásolni a Kúria eljárását, hiszen ha már egy konkrét kérdésben valamelyik tanácsa az Európai Bírósághoz fordult, akkor már csak udvariassági okokból is célszerű megvárni az Európai Bíróság ítéletét. Ugyanakkor egy jogegységi döntés nyilvánvalóan túlmutat az adott konkrét ügyön, tehát e tekintetben a Kúria határozhatott volna, különösen akkor, ha jogegységi határozatában ezt már érdemben meg is tette, hiszen az indokolás 5. oldalán rögzíti, hogy az átszámítás nem jelent pénzváltást. Ez esetben viszont a kérdés igazából fel sem merülhetne, hiszen ha nincs effektív pénzváltás, akkor az árfolyamrés alkalmazására sem kerülhet sor, hanem nyilvánvalóan MNB, avagy banki (ebben lehetett volna dönteni) középárfolyamot kell figyelembe venni.

A határozat egyes további részei

Tekintettel arra, hogy az alap tényállás vonatkozásában a jogegységi határozat saját rendelkezését – amint arra már rámutattam – teszi kicsit bizonytalanná az indokolási részben, ezért a nem egyértelműen megha-

tározott tényállásból következőleg az egyéb következtetések is mintegy „lebegnek”. Már a határozat 2. pontjából megtudjuk azt, hogy ez a szerződéstípus nem ütközik jogszabályba, nem ütközik nyilvánvalóan a jó erkölcsbe, nem uzsorásszerződés, nem irányul lehetetlen szolgáltatásra, és nem színlelt szerződés. A legfőbb ügyész álláspontja szerint:

„Kizárólag a kereset tárgyában döntő bíróság van abban a helyzetben, hogy a szerződés egyedi vizsgálatával, az érvénytelenség oka feltárásával és értékelésével, továbbá annak a szerződéses jogviszonyra gyakorolt hatása mérlegelésével döntsön az érvénytelenség fennállásáról és okáról, valamint annak jogkövetkezményeiről. Devizaalapú fogyasztói kölcsön-szerződés részbeni érvénytelenség esetén csak akkor dől meg, ha a szerződés az érvénytelen rész nélkül nem teljesíthető.”

Ezt az álláspontot a Jogegységi Tanács is magáévá tette, hiszen nagyon helyesen rámutat arra, hogy egyedi szerződések érvényességének vizsgálatára nem alkalmas, hanem pusztán azt tudja rögzíteni, hogy egy ilyen típusú konstrukció polgári szempontból érvényes-e, mivel az egyes szerződések egyedi megvizsgálása, egyedi, illetve többlétevényállási elemek feltárása, értékelése csak a konkrét perekben lehetséges. Ugyanabban a körben szögezi le elvi éllel, hogy „...nem maga a szerződéses konstrukció, hanem a konkrét megkötött fogyasztási (2005. január 1-jétől a fogyasztási, lakossági) kölcsön-szerződés ütközik jogszabályba, ha nem felel meg a Hpt. 213. § (1) a)–g) pontjai szerinti feltételeknek.”¹⁶

Hosszú fejtegetések olvashatók arról, hogy a bíróságnak törekednie kell az esetlegesen előállt érdeksérelmet kiküszöbölni, a szerződés érvényessé nyilvánítására törekedve, „...mert az esetek nagy részében ez a megoldás szolgálja mindkét szerződő fél, de főként az adósok érdekét, akiknek a még fennálló tartozása más érvénytelenségi jogkövetkezmény alkalmazása esetén egy összegben azonnal esedékessé válna. Különösen indokolt a szerződés érvényessé nyilvánításáról rendelkezni akkor, ha csak formainak tekinthető olyan okból érvénytelen a szerződés, amely tekintetében a felek akarata egyértelműen megállapítható (pl. a törlesztőrészletek száma tévesen került feltüntetésre).”¹⁷

**...ez a szerződéstípus nem
ütközik jogszabályba,
nem ütközik nyilvánvalóan
a jó erkölcsbe...**

Ezzel kapcsolatban csak azt jegyzem meg, hogy az adós valószínűleg nem formai szempontból fogja érvénytelennek tartani a törlesztőrészek téves számának meghatározását.

EGY LEHETSÉGES DÖNTÉSI ALTERNATÍVA

A Kúriának a joggyakorlat továbbfejlesztése vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében elvi kérdésben lehetősége van jogegységi határozat meghozatalára. (Bsz. 32. § (1) bek. a) pont A jogegységi eljárás lefolytatása kötelező, ha azt a Kúria elnöke vagy kollégiumvezetője... vagy a legfőbb ügyész indítványozza.) Rögzíthetjük, hogy jelen esetben a Kúriának nem csupán joga, hanem kötelessége is volt a jogegységi határozatát meghozni. A legalapvetőbb elvi kérdés az volt, hogy a tárgykörben szereplő szerződések devizaszerződések-e, avagy sem. A Kúria rögzítette, hogy ezek devizaszerződések, amelyek azzal a specifikummal bírnak, hogy a pénztartozás összege kerül devizában meghatározásra, de mind a folyósítás, mind pedig a törlesztés forintban történik. Ezt a megállapítást – amint arra fentebb utaltam – maga a Kúria kicsit gyengítette állásfoglalásának indoklási részében, a magam részéről viszont a megállapítást fogadom el, és erre a kiinduló tényállási elemre alapítom döntési alternatívámat.

1. A hitelintézet devizaforrásból biztosította a forint fedezetét. Ebből egyenesen következik az is, hogy az árfolyam-ingadozás csak és kizárólag addig lehet hatással a kölcsön összegére, ameddig azt a hitelintézet vissza nem fizette. Elvileg a kívánatos helyzet az lenne, ha a pénzügyi intézet által felvett devizaforrás szerződését, valamint a kölcsönszerződést együttesen lehetne vizsgálni. Gyakorlatilag persze erre nincs mód, hiszen a hitelintézet többfajta konstrukció keretében – amelyeknek általában a lejárat ideje is különböző – veszi fel a devizát. Nem lehet olyan konkrét szerződést találni, amelyet szembe lehetne állítani az adott devizaalapú kölcsönszerződéssel. Ez azonban a Ptk. 4. §-a alapján, amely kimondja a felek jóhiszeműségét és kölcsönös együttműködési kötelezettségét, nem lehet akadálya annak, hogy a szembeállítás elméletileg mégis megtörténjen.

A Kúriának bírói vélelmet kell felállítania arra nézve, hogy az ilyen típusú szerződéseknél a kölcsönösszeg folyósításától számított 2 éven belül a hitelintézet visszafizette az általa felvett devizát. Ez viszont azon-

nal azzal a következménnyel jár, hogy az árfolyam-ingadozás hatása 2 év után megszűnik, és technikailag meg kell szűnnie az árfolyamrész alkalmazhatóságának is.

2. Az árfolyamrész célja, hogy a banknál a valutaváltás költségét fedezze. E megállapításból logikusan következik, hogy amennyiben ténylegesen nincs devizaváltás, akkor az árfolyamrést sem lehet alkalmazni. A jelenlegi gyakorlat, miszerint az adós köteles a hitelintézetnél forintszámlát nyitni, ahol számára a devizát eladási árfolyamon számolják, viszont az általa törlesztett összeg vételi árfolyamon kerül átszámításra, nyilvánvalóan tisztességtelen, mert beleütközik egyebek között a Ptk. 209/B § (1) bekezdésébe, miszerint tisztességtelen az általános szerződési feltétel, illetve a gazdálkodó szervezet és a fogyasztó közötti szerződés kikötése, ha a jóhiszeműség követelményének megsértésével a feleknek a szerződésből eredő jogosultságait és kötelezettségeit egyoldalúan és indokolatlanul az egyik fél hátrányára állapítja meg.

Az árfolyamrész teljes futamidőn keresztül való alkalmazása a Ptk. 201. § (1) bekezdésében megfogalmazott egyenértékűség elvébe ütközik, hiszen teljesen világos, hogy a futamidő jelentős részében e tekintetben ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatás kerül teljesítésre.

Ha ehhez még azt is hozzávesszük, hogy magának az árfolyamrész megállapításának joga kizárólag a hitelintézet hatásköre, azt egyoldalúan bármikor módosíthatja, akkor nyilvánvaló a jogsértés ténye.

3. A kölcsönszerződéseknél megszokott fogalom a közjegyzői díj, amely „természetszerűleg” az ügyfelet terheli. Kérdés, vajon miért természetes ez, és a közjegyző szerepeltetése kinek az érdekében áll. Közismert, hogy amennyiben valamely szerződést a közjegyző foglal írásba, akkor ez a jogi hatással jár egyebek között, hogy nem vagy nem kellő teljesítés esetén nem kell bírósághoz fordulni, hanem rögtön a végrehajtási eljárást lehet kezdeményezni. Ezért is hívja mind a jogi szaknyelv, mind a hétköznapi nyelv a közjegyző által készített iratot „végrehajtható okiratnak”.

A vizsgált kérdéskörben az ingatlanfedezeteknél történik jellemzően a közjegyző igénybevétele, amelynek eredményeképpen nemfizetés esetén azonnali bírósági végrehajtások indulnak (ezek társadalmi, lélektani következményeit ismerjük). Közjegyzői okirat hiányában a hitelintézetnek bírósághoz kellene fordulnia, általában 2-2,5 év elteltével kerülhetne sor végrehajtási aktusra.

Egyértelmű tehát, hogy a közjegyző igénybevétele hitelezői érdek. Akkor viszont vajon milyen alapon terhelik ennek költségeit az ügyfélre? Mi ez, ha nem erőfölénnyel való visszaélés, illetve egyoldalú kikötés?

ZÁRSZÓ HELYETT

Talán sikerült annak bemutatása, hogy a Kúria a hatályos magyar jog alapján más álláspontra is helyezkedhetett volna.

Teljesen nyilvánvaló, hogy a devizaalapú kölcsönszerződések ügye olyan társadalmi feszültségeket okozott már eddig is, hogy a végleges és megnyugtató rendezés sokáig már nem várathat magára. Megítélésem szerint viszont az is nyilvánvaló, hogy e kérdéskör ráirányította a figyelmet a vonatkozó szabályozásnak olyan alapvetői anomáliáira, amelyek megnyugtató rendezése mindenképpen a közeljövő feladata kell hogy legyen.

Hatályos Ptk.-nk szerint a szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges, valamint a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges (205. § (2) bekezdés). A 240. § (1) bekezdése pedig főszabályként rögzíti, hogy a felek közös megegyezéssel módosíthatják a szerződés tartalmát. Ezzel szemben közismert, hogy a Hpt. szabályai egyoldalú módosítást tesznek lehetővé a pénzügyintézetek számára, az ügyféltől elvárt ellenszolgáltatás tekintetében, amikor is növelhetik a pénz bekerülési költségét. A kölcsönt felvevő számára az a kérdés, hogy mennyit kell fizetnie, nyilvánvalóan lényeges kérdés, tehát az ebben foglaltaktól való bármilyen eltérési lehetőség lényegében nem felel meg a Ptk. dogmatikai rendszerének. Ugyanakkor mind a korábbi, mind pedig a 2014. január 1-jétől hatályos Hpt. egyértelműen rögzíti a pénzügyintézeteknek egyoldalú módosítási lehetőségét. (Csak zárójelben merem megkérdezni, hogy ezt az ellentmondást nem kellene-e már feloldani, és végleg rendezni?)

Kétségtelen, hogy a Hpt. látszólag komoly garanciákat biztosít a kölcsönt felvevők részére, amikor például úgy rendelkezik, hogy semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés, amely nem tartalmazza a szerződéssel kapcsolatos összes költséget. Szögezzük le, hogy a semmisség kategóriája a polgári jog egyik legerősebb szankciója, ennek kapcsán az a kérdés merül fel, hogy vajon miért az alakiságokra megyünk rá, miért jó az a szerződés, ha az összes költséget felsorolja, akkor már e költség-tényezők érdemben igazak lesznek?

Megítélésem szerint a fogalmak újrendszerezésével és számuk radikális csökkentésével dogmatikailag a Ptk.-val megegyező alapokra kellene már helyezni a banki tevékenység egészét is.

JEGYZETEK

- ¹ Megjegyzem, hogy Róna Péter egyebek között nagyon komolyan vizsgálta a közgazdaságtan és az erkölcs viszonyát: „Az állítás, amely szerint egy adott gazdasági jelenség káros tulajdonsága ellenére legitim, mert valamiféle »objektív« törvényszerűség megnyilvánulása, alaptalan és tudománytalan, mert kivétel nélkül minden gazdasági jelenség értékalapú, kizárólag kulturális konstrukció, és mint olyan, létét az adott közösségi vagy egyéni gazdasági szereplő érdekeinek köszönheti. Jellegzetességeit, rendszerességeit, éppúgy, mint diszfunkcionalitásait, nem egy, a természettudományoktól kölcsönvett törvényszerűségek kaptafájára fogalmazott rendszerben, hanem kulturális környezetének értékeiben lehet keresni. Semmiféle marginalista közgazdaságtan sem képes magyarázatot adni a korrupció jelenségére, még kevésbé felfedezni olyan gazdasági törvényszerűséget, ami azt kiiktatná. Nem képes magyarázattal szolgálni a szegények és gazdagok közötti különbségre, és nem képes előállni egy olyan törvényszerűséggel, ami azt csökkentené. Igaza volt tehát Arisztotelésznek, amikor a közgazdaságtant az erkölcs tan – szélesebb értelemben az értéktan – részének tekintette. A közgazdaságtan tárgya pedig nem a korlátozott források allokációja, de még a vagyon eredete vagy felosztása sem, hanem a különmű elemek értékalapú mérlegese, az értékeknek a mérlegeléshez szükséges felmérése.” Róna Péter: *A közgazdaságtan elméleti gyökereiről*. Köz-gazdaság, Tudományos füzetek, VIII. évf., 2. sz., 2013. május, 148. o.
- ² Lásd például a *Magyar Demokratában* megjelent interjút: „...arra sem, hogy a devizában számolás nem felel meg a polgári törvénykönyv fogalmának és vonatkozó szabályának”. Magyar Demokrata, XVII. évf., 33. sz., 2013. augusztus 14., 20. o.
- ³ Pitz Mónika–Schepp Zoltán: *A lakossági devizahitelezés problémája*. Köz-gazdaság, Tudományos füzetek, VIII. évf., 3. sz., 167–180. o.
- ⁴ Uo. 179. o.
- ⁵ Uo. 179–180. o.
- ⁶ Szladits Károly a magyar magánjog fejlődésmenetéről szólva megállapítja: „Tételes magánjogunk különböző elemei, régi jogunk maradványai, az O.É. szabályai az idegen hatás alatt befogadott jogtételek és az új törvényhozás eredményei lassanként egységes rendszerbe kezdenek összeforrni. Ennek az integrálódásnak legfőbb tényezői egyfelől a bírói gyakorlat, másfelől a jogtudomány.” *Magyar magánjog I.*

Általános rész, *Személyi Jog*. Szerk: Szladits Károly, Grill Károly Könyvkiadó-vállalata, Budapest, 1938, 97–98. o.

- ⁷ A több mint 17 ezer paragrafusból álló, 1796-ban hatályba lépett porosz általános törvénykönyv (Allgemeines Landrecht) ragyogó példája a mindent előzetes szabályba foglalni akarásnak. Kudarca viszont arra is rámutat – igaz, áttételesen –, hogy a jog soha nem volt és nem is lehet azonos a pozitív joggal.
- ⁸ Prugberger Tamás: *A jogi értékek világa jogdogmatikai és jogrendszertani összefüggésben*. Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXI, Miskolc University Press, 2013, 120. o.
- ⁹ Az 1991. évi XIV. törvény 2. §-ával megállapított szöveg; A 4. § (1) bekezdése a kölcsönös bizalom alapelvét mondja ki. A polgári jog alanyának magatartási mércéje etikai megalapozottságú. A cselekvési és döntési szabadságot biztosító magánautonómia az egyes magánjogi viszonyokban a kölcsönös bizalom elvével kapja meg végleges tartalmát. Eszerint a polgári jogi jogviszony alanya cselekvéseinek és döntéseinek során a másik fél tiszteletben tartásával és vele kölcsönösen együttműködve köteles eljárni (Pfv. IV. 21235/1996. – BH 1997/5. sz. 218.; Gfv. X. 31005/1996. – BH/1997/10. sz. 494.). A magánautonómia és a kölcsönös bizalom elve szorosan összetartoznak, a polgári jog megingathatatlan alappilléreit képezik. Az (1) bekezdés a jóhiszeműség és a tisztesség követelményét várja el a jogalanyoktól. Mint sok más jogrendszer, így a magyar polgári jog is a „Treu un Glauben” elvén alapul. A jóhiszeműség, a tisztesség és a kölcsönös együttműködés követelménye napjainkban már univerzális, nemzetek feletti, általánosan elismert elvnek tekinthető. *A Polgári Törvénykönyv magyarázata I–II*. KJK – Kerszöv Kiadó, Budapest, 2001, 33–34. o.
- ¹⁰ „A 201. § (1). az egyenértékűség elvét fogalmazza meg. Az egyenértékűség elve a visszterhesség elvének továbbfejlesztése, mondhatni magasabb foka. Ez annyit jelent, hogy a szerződéssel kikötött szolgáltatásért nem egyszerűen ellenszolgáltatás, hanem egyenértékű ellenszolgáltatás jár, vagyis olyan, amelynek értéke a szolgáltatás értékéhez viszonyítva nem mutat feltűnően nagy különbséget. Ez nem más, mint a vagyoni viszonyok alapvető sajátosságainak törvényi kifejezője, az értéktörvény érvényesülése általános határainak törvényi rögzítése.” Uo. 672. o.
- ¹¹ A jogegységi határozat a Kúria internetes oldaláról került letöltésre, így az oldalszámzás is ehhez igazodik. www.kuria-birosag.hu/
- ¹² Az idézetek a határozat 5. oldalán található. Uo.
- ¹³ Az idézet a határozat 6. oldalán található. Uo.
- ¹⁴ Az idézet a határozat 8–9. oldalán található. Uo.
- ¹⁵ *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*, i. m., 1742. o.
- ¹⁶ Az idézet a határozat 7. oldalán található. www.kuria-birosag.hu/
- ¹⁷ Az idézet a határozat 12. oldalán található. Uo.